

Lengyel Judit – Török Tímea

Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

11–12. évfolyamos szegedi gimnazisták továbbtanulási elképzelései

A kilencvenes évek második felétől jelentősen emelkedett a felsőoktatásba belépő hallgatók száma. Ennek oka egyrészt a munkaerőpiaci igények változása, másrészt a felsőfokú képzettség iránti személyes igények megváltozása. A továbbtanulás, valamint ennek szükségessége egyre természetesebben épül be a felnövekvő nemzedék életébe, ezzel is befolyásolva jövőjük tervezését. Mindinkább megszokottnak számít, hogy a tanulás nem fejeződik be a középfokkal és az érettségi megszerzésével. A felsőoktatásba lépők többsége még mindig a gimnáziumokból kerül ki, azonban a szakközépiskolák is egyre nagyobb számban biztosítanak utánpótlást az egyetemek számára (Róbert, 2000; Fábri és Roberts, 2004; Madarász és Takács, 2005).

A magyar közoktatási rendszer jelenleg két alkalommal teszi lehetővé, hogy a tanuló döntsön a jövője felől. Egyszer 14 évesen, mikor középiskolát választ, és másodszor 18 évesen, mikor a felsőoktatásba való belépéséről dönt. Mindkétyszer szűrőn mennek át a diákok, és az intézmények próbálják kiválogatni közülük a legjobbakat a maguk számára. 8. évfolyamon középiskolai felvételin vesznek részt, írásban és szóban egyaránt, a középiskola végén az érettségi funkcionál felvételiként. Az intézményválasztás az egész további életre hatással van, ezért is nehéz kérdés a fiatalok számára a döntés.

Vizsgálatunkban szegedi gimnazisták pályaválasztását állítottuk a középpontba, mivel a felsőoktatásba bekerülők legnagyobb hányadát ők alkotják. A gimnazisták mellett kutatásunkba egy létszámát tekintve kisebb szakközépiskolai mintát is bevontunk. A célunk az volt, hogy megtudjuk, melyek azok a szempontok, amelyek befolyásolják a döntéseiket, hol informálódnak az egyes intézmények szakjairól, emellett képet kaptunk arról, hogy miként képzelnek el a tanulók egy ideális egyetemet és mit várnak el a megszerezendő diplomájuktól. Munkánkban kísérletet teszünk arra, hogy egy helyi, kisebb mintán végzett vizsgálatunk eredményeit összevessük korábbi, országos vagy nagymintás kutatásokkal.

Elméleti háttér

A felsőoktatási felvételi megszűnése, a kétszintű érettségi bevezetése (2005-től), a felsőoktatás Bologna rendszerű képzésre való áttérése (a 2006/2007-es tanévtől) jelentős változásokat hozott magával. Az ezeket a változásokat megelőző, felsőoktatási jelent-

kezésre vonatkozó kutatások több olyan szempontot is vizsgáltak (például felsőoktatási felvételin elért eredmények, egyetemi vagy főiskolai képzésre való jelentkezés stb.), amelyek ebben a megváltozott helyzetben már nem vagy csak igen korlátozott mértékben relevánsak. Az új, kétciklusú felsőoktatási rendszerbe való jelentkezés körülményeit, a tanulók hátterét kevés kutatás vizsgálta.

Gábor és Szemerszki (2006) rámutat arra, hogy az 1994 és 2000 közötti időszakban a 18 éves népesség drasztikusan, 27 százalékkal csökkent (189 ezer főről 138 ezer főre). Ezzel a folyamattal párhuzamosan nőtt a felsőoktatási intézményekbe felvett hallgatók száma (30 ezerrel 52 ezerre), tehát ugrásszerűen emelkedett a fiatalok diplomaszerzési esélye. Ez a növekvő tendencia 2000 után is jellemző. Míg 2000-ben 86 942 főt vettek fel a különböző felsőoktatási intézményekbe, 2003-ban már 122 265 főt (*Felvi*, 2009). Az ezt követő években folyamatos csökkent a jelentkezők száma, majd 2009-re újra nőtt, 127 030 főre (*Fábri*, 2009).

Az OECD (2010) *Education at a Glance* tanulmányából kiderül, hogy hazánk a felsőoktatásban továbbtanulók száma szerint a középmezőnyben helyezkedik el, ami majdnem 60 százalékos továbbtanulási arányt jelent. Ezzel valamivel az OECD-átlag fölött vagyunk. Az OECD-tagországokban 1995 és 2008 között szinte kivétel nélkül növekedett a felsőoktatásba bejutók aránya, ami szintén alátámasztja az expanzió nyomán bekövetkező létszámnövekedést.

Liskó 2003-as kutatásában a közép fokú iskolákból kilépő 18–19 éves korosztályt vizsgálta. Eredményei igazolják azt a tendenciát, hogy a középiskolások döntő többsége (82 százalék) szeretne továbbtanulni. A továbbtanulásra vonatkozó szándék szoros összefüggést mutat a tanulók lakóhelyével, a szülők iskolázottságával. Takács 2000-es tanulmánya is alátámasztja azt a feltételezést, miszerint az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyerekei alacsonyabb iskolai végzettséget szeretnének elérni. A tanulók tervezett iskolai végzettsége általában csupán eggyel esik magasabb kategóriába, mint szüleiké. A szülők iskolai végzettsége összefüggésben áll azzal is, milyen intézménybe járatták gyerekeiket. A magasabb végzettséggel rendelkezők inkább a gimnáziumokat, míg az alacsonyabb végzettségű szülők inkább a szakközépiskolákat, szakiskolákat választják gyermekeik számára (*Takács*, 2000; *Liskó*, 2003; *Madarász és Takács*, 2005).

Liskó (2003) vizsgálati eredményei szerint a középiskolát befejezők 56 százaléka jelentkezett valamilyen felsőoktatási intézménybe. A jelentkezések és a felvettek száma alapján a közép fokú iskolatípusok hierarchiája rajzolódik ki. A hierarchia csúcsán a szerkezetváltó gimnáziumok (6 és 8 osztályos gimnázium) állnak. A jelentkezők aránya a szerkezetváltó gimnáziumokban mutatkozott a legmagasabbnak (97 százalék), és az innen jelentkezők 82 százalékát fel is vették. A jelentkezési arány a hagyományos, négy évfolyamos gimnáziumok esetében 94 százalék, a szakközépiskoláknál pedig 53 százalék volt. A hagyományos gimnáziumból jelentkezők 80 százalékának volt sikeres a felvételi, a szakközépiskolásoknál 49 százalékuké. Látható, hogy a szakközépiskolák mind a jelentkezések számában, mind a felvettek számában elmaradnak a gimnáziumoktól. Ezt a középiskolák közötti egyenlőtlenséget támasztja alá Lannert (2003a) elemzése is.

A végzősök átlagosan két-három helyet jelöltek meg a felvételi jelentkezéskor (*Liskó*, 2003). Az adatokból kiderül, hogy a jelentkezők többsége az állami felsőoktatási intézményekbe való bejutást célozta meg, és a végzősök nagyobb része az egyetemekre jelentkezett. A felvételizők több, mint egyharmada választotta első helyen a társadalomtudományi (bölcselet, jog) kart, több, mint egynegyedük a közgazdasági kart, egyötödük a műszaki kart és egytizedük a természettudományi és orvosi kart. A fennmaradt 10 százalék olyan egyéb karokat jelölt meg, mint például honvédelem, sport, művészet, agrár- vagy hittudomány (*Liskó*, 2003). 2009-ben ezek az arányok hasonlóan alakultak (*Fábri*, 2009).

Gábor és Szemerszki (2006) a 2005/2006-os tanévben BSc-képzésre (agrár, informatika, műszaki terület, nemzetvédelmi és katonai képzés, orvosi és egészségudományi képzés) felvetteket (N=1111) vizsgálták. A kutatás kiterjedt azokra a területekre is, amelyek nálunk is központi helyet kaptak: a jelentkezés körülményei, a tanuló családi háttere, ambíciói, ezért térünk ki vizsgálatuk részletesebb ismertetésére. Az eredményeik azt mutatják, hogy a felvett hallgatók 38,3 százaléka már a középiskola harmadik, negyedik évében eldöntötte, melyik szakirány felé orientálódna, csaknem egynegyedük azonban csak közvetlenül a jelentkezés előtt döntött. A kutatók külön vizsgálták a konkrét szakra vonatkozó döntéseket. A válaszadók többsége mondta azt, hogy a felvételi jelentkezést megelőző hónapokban választott pontos szakot.

A vizsgálatban részt vevő hallgatók 56,6 százaléka gimnáziumban végzett, 32,4 százalékuk pedig szakközépiskolában. Ha a gimnáziumot elvégzett hallgatókat gimnázium-típusok szerint bontjuk, akkor elmondható, hogy a négy osztályos gimnáziumba járók aránya a legmagasabb (36,7 százalék), a hallgatók egyötöde szerezté érettségijét hat vagy nyolc osztályos szerkezetváltó gimnáziumban. Ezek a rangsorok egybevágnak Liskó (2003) és Lannert (2003a) korábbi eredményeivel (Gábor és Szemerszki, 2006).

Vizsgálták a szak-, illetve az intézményválasztási motivációt, amit faktoranalízissel négy csoportba soroltak. Az első faktorba azok a tényezők kerültek, amik a könnyű bekerülési lehetőségre, a felsőoktatási intézmény könnyű elvégzésére és a költségterítéses képzés elkerülésére vonatkoznak. A második csoportot külső befolyásoló tényezők, úgymint a szülők, tanárok, barátok, ismerősök tanácsai, hatásai alkották. A harmadik faktorba az intézmény jó hírnevére, presztízisére, valamint a konkrét szak iránti vonzódásra vonatkozó indoklások tartoztak. A harmadik csoport tényezőivel indoklók körében jellemző a kedvezőbb szülői iskolázottsági háttér és a nyelvvizsgák megléte. A faktorok negyedik csoportja az intézmény elhelyezkedésére (lakóhelyhez való közelség, város iránti vonzódás) vonatkozott. Az egyes tényezők közül a szak, szakterület iránti érdeklődés, a felsőoktatási intézmény hírneve, presztízse, ranghelye, valamint a város iránti vonzódás állt az első négy helyen.

Gábor és Szemerszki (2006) kutatása kiterjedt a képzésről való informálódásra is. A megkérdezett hallgatók kis hányada (12,7 százalék) nyilatkozott úgy, hogy teljes mértékben informálódott az új képzésről, a szakról, a továbbtanulási lehetőségekről; a többség csak nagyjából vagy alig tájékozódott. A legtöbben (76,2 százalék) a felvételi tájékoztatót jelölték meg mint információforrást, majd ezután a felvi.hu (33,9 százalék), a középiskolai tanárok (30,1 százalék), valamint a különféle médiumok (23,7 százalék) következtek. Az intézményi nyílt napok és az egyes felsőoktatási intézmények honlapjai 17, illetve 12,5 százalékot kaptak.

A hallgatók családi hátterének 2001/2002-es vizsgálata szerint az apák iskolai végzettségét jellemzi, hogy egyötödük végzett szakmunkásként, több, mint egyötödük szerzett érettségit, és 35,2 százalékuk rendelkezik valamilyen felsőfokú végzettséggel. Az édesanyák esetében magasabb az érettségizettek és a felsőfokú diplomával rendelkezők száma, és alacsonyabb körökben a szakmunkás végzettséggel rendelkezők aránya (Gábor és Szemerszki, 2006).

Róbert (2000) tanulmányából kiderül, hogy a továbbtanuláskor a családi befolyás erősen érvényesül, mivel a családok előzetes kalkuláció (költségek, várható megtérülés, a szakma presztízse, stb.) után választják ki a megfelelő szakot/intézményt, és feltételezése szerint a döntésben ezáltal nagy szerep jut a családi háttérnek.

Lannert és munkatársai (2003b) három térségben (Kecskemét, Békéscsaba, Szombathely) vizsgálták a 13 és 17 évesek továbbtanulási elképzeléseit. Lannert (2003b) abból az aspektusból vizsgálta ezt a kérdéskört, hogy a tanulók pályaválasztását mennyire befolyásolja a szülők társadalmi státusza. Korábbi kutatások kimutatták, hogy e két változó között szoros a kapcsolat, de a gyermek minél tovább jut el az oktatási rendszerben, annál jobban

gyengül ez az összefüggés. Ennek háttérében a szelektív mechanizmusok állhatnak, hiszen a felsőoktatáshoz érve már többször megszürték a tanulókat, így csak a „legjobbak” juthatnak el a felsőbb szintekre, ezért a származás hatását már nehezebb kimutatni (Mare, 1981, idézi Lannert, 2003b). Az egyetemre való továbbtanulást befolyásolja az apa és az anya iskolai végzettsége, a település és az iskola típusa, az illető neme, és hogy milyen tanulmányi eredménnyel rendelkezik. Ha egy fiú tanuló gimnáziumba jár, jó osztályzatokkal rendelkezik, és a szülei iskolai végzettsége viszonylag magas, az növeli az esélyét annak, hogy egyetemen folytatja a tanulmányait (Lannert, 2003b). (Ez a kutatás a Bologna-rendszer bevezetése előtt történt.) A BA/BSc diploma után a tervek szerint a hallgatók 50,3 százaléka szeretne itthon MA/MSc-szinten továbbtanulni. A diploma után a többség a munkaerőpiacon szeretné hasznosítani a tudását, míg 13,3 százalékuk PhD-fokozat megszerzését tartja céljának. A továbbtanulási elképzelések összefüggést mutatnak a szülő iskolai végzettségével: minél magasabb a szülő iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy a hallgató szeretne továbbtanulni mesterképzésen (Gábor és Szemerszki, 2006).

Fábi (2010) szerint a felsőoktatás és a munkaerőpiac közötti kapcsolat, és kapcsolat fenntartásának igénye egyre inkább előtérbe kerülő kérdés. A kilencvenes évektől kezdődően a gazdasági és a felsőoktatási expanzió okozta változások mind hozzájárultak ahhoz, hogy manapság már oktatáspolitikai szintű elvárassá emelkedjen a két szektor közti szoros kötődés. A diplomát szerzett fiatalok munkaerőpiaci elhelyezkedésének megfigyelése hasznos információkkal szolgál a felsőoktatási intézmények számára képzéseik fejlesztésekor, a kínálat kialakításakor. A pályaelhagyók száma szintén fontos ismertekhez juttathatja a képzőhelyeket, hiszen minél többen hagyják el a szakterületüket, annál nagyobb a képzés és a munkaerőpiac közötti ellentmondás (Fábi, 2010). Az utóbbi tíz évben folyamatosan megfigyelhető a felsőoktatás kibővülése. Mind a főiskolai, mind pedig az egyetemi oktatásba belépők száma megnövekedett. A munkaerőpiacon megjelenő új igények miatt is egyre fontosabbá válik a felsőoktatás és ennek kapcsán a felsőoktatási pályaválasztás (Róbert, 2000).

A vizsgálat céljai, hipotézisei

Vizsgálatunkban a gimnazisták pályaválasztását állítottuk a középpontba, mivel a továbbtanulók nagyobb részét ők alkotják. Kutatásunkba szakközépiskolás tanulókat is bevontunk, ezzel biztosítva az összehasonlíthatóságot. Célunk volt, hogy megtudjuk, (1) melyek azok a szempontok, amelyek befolyásolják a döntéseiket, (2) hol informálódnak az egyes intézmények szakjairól, (3) miként képzelnek el a tanulók egy ideális egyetemet, és (4) mit várnak el a megszerzendő diplomájuktól.

A szakirodalmi háttér eredményei alapján megfogalmazott hipotézisek

- A felvételizők szakválasztását leginkább a saját érdeklődési terület és a felsőoktatási intézmény presztízse (egyetemi rangsor) határozza meg.
- A felvételi tájékozódás során leginkább a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató az, ami orientálja, informálja a jelentkezőket.
- A legnépszerűbb karok sorrendje hasonlóan alakul az országos jelentkezésekhez képest.
- A tanulók, hallgatók továbbtanulási elképzelései (MA, MSc, doktori képzés) összefüggnek a szülők iskolázottságával.
- A gimnazisták magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, mint a szakközépiskolások.
- A gimnazisták szülei magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a szakközépiskolások szülei.

Saját feltételezéseink

- Az ambiciózusabb tanulók a szak kiválasztásánál fontosnak ítélik a korábbi felvételi ponthatárt, viszont a lakhelytől való távolság nem játszik szerepet.
- A kevésbé jó tanulók is magas iskolai végzettséget szeretnének.
- Minél jobban szeretnek a tanulók iskolába járni, annál inkább támaszkodnak a tanáraik és a szüleik véleményére a jelentkezéskor.
- A jobban tanulók számára fontos a jó eredmény az egyetemen is.

Felmerülő kérdéseink

- Hogyan képzelik el a diákok az ideális egyetemet?
- Mit várnak el a jelenlegi felvételizők a jövőben megszerezhető diplomájuktól?

Minta, adatgyűjtés, mérőeszköz

A felmérésünk során a mintáink nagyobb részét szegedi gimnáziumok diákjai képezték. A választásunk azért erre az iskolatípusra esett, mert a felsőoktatásba jelentkezők háromötöde gimnáziumokból kerül ki, míg azon tanulók négyötöde, akik nem szándékoznak felsőoktatásban továbbtanulni, szakközépiskolákból (Róbert, 2000).

Kutatásunkba összesen öt szegedi gimnáziumot és három szakközépiskolát vontunk be. A középiskolai évek alatt döntenek el a tanulók, hogy hol szeretnének továbbtanulni, főként 11. és 12. évfolyamon (Gábor és Szemerszki, 2006). Ennek megfelelően vizsgálatunkban tizenegy 11-edikes és ugyanannyi 12-edikes osztály vett részt (N=504). A minta összetételét a 1.a és 1.b táblázat foglalja össze.

1.a táblázat. A középiskolák megoszlása nemek szerint

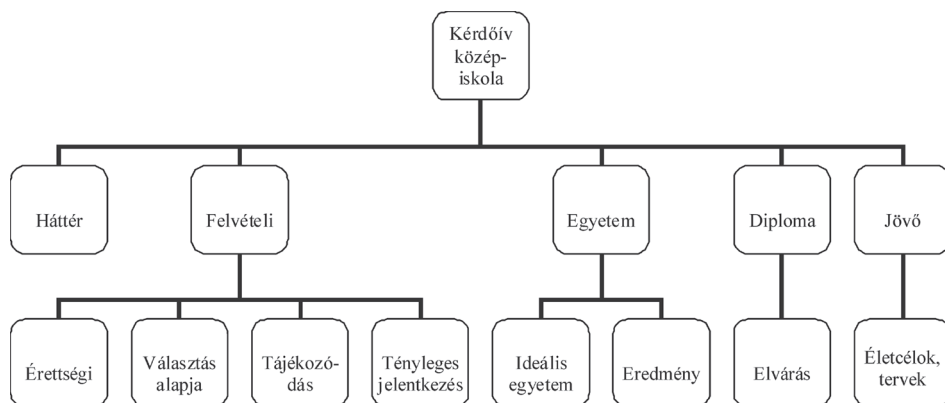
	Nem		Összesen
	Fiú	Lány	
Gimnázium	174	188	362
Szakközépiskola	44	98	142
N	218	286	504

A felmérés során saját készítésű mérőeszközt használtunk. A középiskolai kérdőív kérdései, amint az a szerkezeti ábrán is látható (1. ábra), öt témát ölelnek fel: (1) háttér adatok, (2) felvétellel, (3) egyetemmel, (4) diplomával és a (5) jövővel kapcsolatos kérdések.

A kérdőívek felvételére a gimnazisták körében 2010 márciusában, valamint a szakközépiskolások körében 2010 novemberében került sor. A kérdőívek kitöltése tanórai keretek között történt, nagyjából 15 percet vett igénybe. Az adatfelvétel során a diákoknak lehetőségük volt kérdéseiket a mérést végzőknek feltenni, ami segítette a gördülékenyebb adatfelvételt.

1. b táblázat. A gimnáziumok és a szakközépiskolák évfolyamonkénti megoszlása

	Évfolyam		Összesen
	11.	12.	
Gimnázium	180	182	362
Szakközépiskola	68	74	142
N	248	256	504

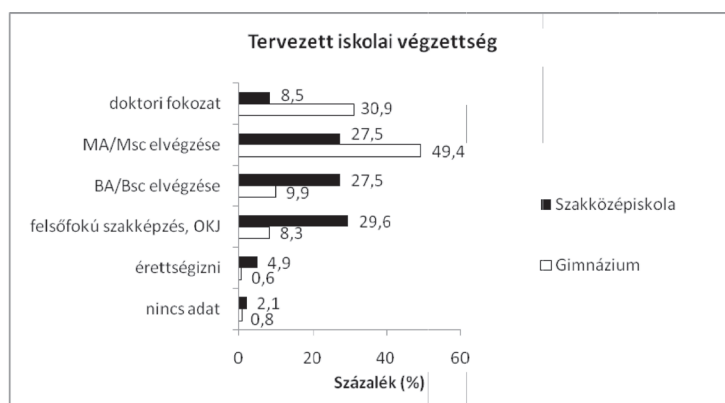
1. ábra. A középiskolai kérdőív szerkezeti vázlata

Eredmények

A pályaválasztást befolyásoló tényezők

A felvétellel kapcsolatos nézetek, szokások vizsgálatához érdemes tudni, hogy a vizsgálatban részt vevő tanulók hány százaléka szeretne továbbtanulni a felsőoktatásban. Kutatásunkban a gimnáziumi és a szakközépiskolás minta nem reprezentatív, ezért nem lehet őket összehasonlítani, viszont az arányokból tudunk következtetni arra, hogy az egyes iskolatípusokban tanulók milyen iskolai végzettséget szeretnének elérni (2. ábra).

A gimnazisták körülbelül fele céljául a mesterszintű diploma elvégzését tűzte ki célul, 30,9 százalékuk a doktori fokozatig szeretnének eljutni. A szakközépiskolás mintának

2. ábra. Tervezett iskolai végzettség eloszlása az egyes iskolatípusokba járók szerint

körülbelül egyharmada szeretne felsőfokú szakképzésben részt venni, vagy valamilyen OKJ-és képzést elvégezni, 27,5 százalékuk alapszintű, egyharmaduk mesterszintű diplomát szeretne szerezni. Az arányokat figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a gimnáziumba járók többsége azt tervezi, hogy MA/Msc szintű képzést végez el vagy doktori fokozatig jut el. A szakközépiskolások fele szeretne a felsőoktatásban valamilyen szintű diplomát szerezni, a másik fele a felsőfokú szakképzésben venne részt, vagy csak leérettségizne, és nem tanulna tovább. Az ezzel kapcsolatos feltételezésünk lényegében igazolódott, mert amíg a gimnazisták harmada szeretne doktori fokozatot szerezni, addig a szakközépiskolások hasonló arányban mesterszintű képzésre szeretnének eljutni. A továbbiakban azokkal foglalkozunk, akik a felsőoktatásban szeretnének valamilyen szintű diplomát szerezni.

Az egyik feltételezésünk szerint a kevésbé jó tanulók (akik átlaga nem éri el a négyest) is magas iskolai végzettséget szeretnének, hiszen a felsőoktatás expanziójának köszönhetően egyre többen, egyre hosszabb ideig vesznek részt a felsőoktatásban. A gimnáziumba járó tanulók 15 százaléka egy alapszakos diplomát szeretne elérni, körülbelül fele tervezi egy mesterszak elvégzését, és 19 százalékuk doktori fokozatot szerezne. A szakközépiskolások 36,1 százaléka tervezi, hogy felsőfokú szakképzésben vesz részt, és körülbelül egyharmaduk célja egy alapszak elvégzése, egynegyedüké pedig, hogy mesterszintű diplomát szerezzenek (2. táblázat). Jól kirajzolódik a két iskolatípus közötti különbség. A gimnázium alapvető célja, hogy felkészítse a tanulóit a továbbhaladásra, míg a szakközépiskolának nem csak ez a feladata, hanem célként jelenik meg az is, hogy a tanulók számára olyan tudást közvetítsen, amelyet a munkaerőpiacon is tudnak hasznosítani. Ez a hipotézis lényegében a gimnazisták esetében igazolódott, míg a szakközépiskolásoknál árnyaltabb képet kapunk, ami magyarázható az eltérő képzési profilokkal.

2. táblázat. A kevésbé jó tanulók tervezett iskolai végzettségének eloszlása (%)

	<i>Gimnázium</i>	<i>Szakközépiskola</i>
Érettségi	1,6	7,2
Felsőfokú szakképzés, OKJ	14,2	36,1
BA/Bsc elvégzése	15,0	27,8
MA/Msc elvégzése	47,2	24,7
Doktori fokozat	19,7	2,1
Nincs adat	2,4	2,1

Kíváncsiak voltunk, hogy a felvételizők milyen szempontokat vesznek figyelembe a szakok kiválasztásánál. Egy ötfokú Likert-skálán kértük, hogy értékeljék az általunk megadott döntési szempontokat (3. táblázat). A sorrendet tekintve a két iskolatípusba járók hasonló tényezőket találtak fontosnak vagy kevésbé fontosnak. Mindkét iskolatípusban a saját érdeklődési területet ítélték a legfontosabbnak, valamint a jövőbeni munka-, illetve kereseti lehetőség is magas átlagot ért el, a többi kategóriát illetően megoszlottak a vélemények, azokat inkább közömbösnek ítélték a tanulók. A szakirodalom alapján feltételeztük, hogy a tanulók felvételi döntéseiben leginkább meghatározó a saját érdeklődési területük és a felsőoktatási intézmény presztízse (ebben a kutatásban az egyetemi felvételi rangsort tekintettük a felsőoktatási intézmény presztízsének). Az eredmények csak a hipotézis első felét igazolták, a gimnáziumba járó tanulók bő háromnegyede (77,6 százalék) ítélte nagyon fontosnak a saját érdeklődési területet, a szakközépiskolások több, mint fele (60,6 százalék), ezzel ellentétben az egyetemi rangsor az átlag alapján inkább közömbös volt.

3. táblázat. Jelentkezéskor a tanulók döntéseit befolyásoló szempontok átlaga és szórása

	Gimnázium		Szakközépiskola	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Saját érdeklődési terület	4,79	0,43	4,60	0,65
Szülők véleménye	3,30	0,95	3,49	1,06
Barátok véleménye	2,75	1,02	2,82	1,05
Tanárok véleménye	3,07	1,01	3,12	0,97
Korábbi felvételi ponthatár	3,28	1,12	3,58	1,08
Jövőbeni munkalehetőségek	4,29	0,87	4,41	0,74
Kereseti lehetőségek	4,04	0,95	4,21	0,85
Egyetemi felvételi rangsor	3,29	1,11	3,68	0,84
Felsőoktatási intézmény felszereltsége	3,27	1,00	3,49	0,95
Lakhelytől való távolság	2,87	1,30	3,27	1,25

A döntési szempontokhoz még két további hipotézis kapcsolódik. Az egyik szerint egy tanuló annál inkább támaszkodik a tanára véleményére, minél jobban szeret iskolába járni. Feltételeztük, hogy ha egy tanuló szeret iskolába járni, akkor elképzelhető, hogy ez egy vagy több pedagógus hatására is kialakulhatott, így a diák fontosnak tarthatja tanára(i) véleményét a továbbtanulásnál. Az iskolába járás szeretete és tanárok véleménye között a gimnazisták esetén alacsony, de szignifikáns összefüggést találtunk ($r=0,122$, $p<0,05$), míg a szakközépiskolában nem szignifikáns az összefüggés a két változó között.

A másik hipotézisünknel összehasonlítottuk az ambiciózusabb és a kevésbé ambiciózus diákokat abból a szempontból, hogy a szakok kiválasztásánál az egyes tényezők mennyire befolyásolják őket a döntésükben. Azokat tekintettük ambiciózusabb tanulónak, akik tudatosabban döntenek és készülnek a jövőjükre, ezért valószínűleg jobb átlaggal is rendelkeznek (négyes vagy annál magasabb), valamint legalább egy tárgyból emelt szintű érettségit tesznek. Ezen jellemzők alapján a gimnazisták körülbelül fele került az ambiciózusabb kategóriába (53,3 százalék), a szakközépiskolásoknál ez az arány alacsonyabb (19,7 százalék). A tudatosság a szakok kiválasztásánál is megjelenhet, fontosnak ítélik a korábbi feltételi ponthatárt, az egyetemi felvételi rangsort, viszont céljaik elérésében kevésbé játszhat szerepet a lakhelytől való távolság. A három szempont fontosságáról megoszlottak a vélemények, az eloszlásokat az 4. táblázat tartalmazza. A korábbi felvételi ponthatárt a gimnazisták 37,8 százaléka inkább fontosnak, a szakközépiskolások 40 százaléka nagyon fontosnak ítélte. A többség az egyetemi felvételi rangsort mindkét iskolatípusban közömbösnek vagy inkább fontosnak találta. A lakhelytől való távolságot szintén mindkét iskolatípusban az átlagokat tekintve közömbösnek ítélték.

4. táblázat. A szakok választásánál három szempont fontosságának megoszlása az ambiciózusabb tanulóknál (%)

	Korábbi felvételi ponthatár		Egyetemi felvételi rangsor		Lakhelytől való távolság	
	G	SZ	G	SZ	G	SZ
Nincs adat	–	–	0,5	–	0,5	–
Egyáltalán nem fontos	11,4	12,0	8,6	–	21,6	24,0
Inkább nem fontos	15,7	4,0	9,2	–	18,4	4,0
Közömbös	27,6	20,0	30,8	28,0	29,2	20,0
Inkább fontos	37,8	24,0	40,5	40,0	21,1	28,0
Nagyon fontos	7,6	40,0	10,3	32,0	9,2	24,0

Jelmagyarázat: G: gimnázium; SZ: szakközépiskola

Az ambiciózusabb és kevésbé ambiciózus tanulókat a két iskolatípusban összehasonlítva azt találjuk, hogy a gimnáziumba járók esetében a korábbi ponthatár ($t_1=2,491$, $p<0,05$) és a lakhelytől való távolság ($t_2=1,991$, $p<0,05$) fontosságában van szignifikáns különbség. Az ambiciózus gimnazista tanulók kevésbé tartják fontosnak a korábbi felvételi ponthatárt és a lakhelytől való távolságot a kevésbé ambiciózusokkal szemben. A szakközépiskolásoknál az egyetemi felvételi rangsor fontosságában van jelentős különbség a két tanulócsoporthoz között ($t=-2,600$, $p<0,05$), az ambiciózusok jelentkezésénél ez a szempont nagyobb szerepet játszik a választásban, mint a kevésbé ambiciózusoknál. Lényegében ez a hipotézisünk sem igazolódott, ettől függetlenül az ambiciózusabb tanulók valószínűleg „minden áron” be akarnak jutni a felsőoktatásba.

A szakok kiválasztásánál a döntésben befolyásoló erővel bír az is, hogy a jelentkező az adott szakról milyen információt talál. Vizsgálatunk egyik célja az volt, hogy megismerjük a felvétellel kapcsolatos tájékozódási szokásokat. A szakirodalom szerint leginkább a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató az, amely orientálja, informálja a tanulókat. Eredményeink szerint a gimnáziumi tanulók fele használja a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztatót. A szakközépiskolások esetében a tanulók 41,1 százaléka használja tájékozódásra ezt a könyvet, és a két évfolyamon közel azonos, fele-fele arányban. A tájékozódási helyek közül mindkét iskolatípusban a legnépszerűbb a www.felvi.hu. Az utóbbi években vált lehetővé az elektronikus jelentkezés, és emellett számos szolgáltatással rendelkezik a honlap: többek között ki tudja számolni a felvételizőnek, hogy hány pontja lesz, illetve az egyes szakokról is kínál leírásokat. Lehetséges, hogy ezeknek a tulajdonságoknak is köszönhető, hogy a gimnáziumi tanulók 69,4 százaléka, a szakközépiskolások 66,7 százaléka innen tájékozódik. Kevesebb szerep jut a médiának vagy a szórólapoknak, plakátoknak, ezért érdemes meggondolniuk a tanszékeknek, intézeteknek, hogy beruháznak-e a szórólapok vagy plakátok gyártásába. A hipotézisünkkel ellentétben nemcsak a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató az, amely elsősorban informálja a tanulókat, hanem egyre inkább a www.felvi.hu és kisebb mértékben az adott egyetem honlapja, illetve az egyetemi nyílt napokon is sokan részt vesznek (5. táblázat).

5. táblázat. A tájékozódási helyek megoszlása (%)

	Használja tájékozódásra		Nem használja tájékozódásra	
	G	SZ	G	SZ
Felvi.hu	69,4	66,7	30,6	33,3
Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató	53,2	41,1	46,8	58,9
Egyetemi honlap	48,9	47,8	51,1	52,2
Média	20,2	13,3	79,8	86,7
Szórólap, plakát	18,7	18,9	81,3	81,1
Egyetemi nyílt nap	43,4	31,1	56,6	68,9

Jelmagyarázat: G: gimnázium; SZ: szakközépiskola

Többségben a 12. évfolyamosok azok, akik használják az általunk megkérdezett tájékozódási helyeket (6. táblázat), ami érthető is, hiszen el kell döntenünk, hogy továbbtanulnak-e a felsőoktatásban, és ha igen, akkor milyen szakot választanak. Már a 11. évfolyamon megkezdődik a tájékozódás bizonyos csatornákon keresztül. Abban azonban erőteljes különbség van, hogy a két évfolyam tanulói milyen tájékozódási forrásokat használnak elsősorban. Mindkét iskolatípusban 12. évfolyamon a jelentős többség részt vesz egyetemi nyílt napokon, melyeken személyes képet alakíthatnak ki leendő intézményükről. A gimnáziumban tanulók a tájékozódási lehetőségek közül többet használnak 12. évfolyamon a 11. évfolyamosokhoz képest, és míg a 11. évfolyamosok a felvételi tájékozódáshoz elsősorban az internetet használják, addig a felsőbb évfolyamon a nyílt nap után az elsődleges tájékozódási forrás a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató. A szakközépiskolában a 11. évfolyamos tanulóknál a médianak és a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztatónak van nagyobb szerepe a tájékozódásban. A 12. évfolyamon az elsődleges információs forrás az egyetemi nyílt nap után a www.felvi.hu, de a többség megnézi az egyetem honlapját, illetve az intézményekről, képzésekről készült szórólapot, plakátot is. Jól látható tehát, hogy a két évfolyam között nem csak abban van különbség, hogy közülük mennyien használják az egyes tájékozódási csatornákat a jelentkezés előtt, de jelentősen különbözik az is, hogy mit tekintenek elsődleges tájékozódási forrásnak.

6. táblázat. A tájékozódási helyek megoszlása a 11. és 12. évfolyamon (%)

	11. évfolyam		12. évfolyam	
	G	SZ	G	SZ
www.felvi.hu	37,4	45,0	62,6	55,0
Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató	35,6	54,1	64,4	45,9
Egyetemi honlap	45,6	46,5	54,4	53,5
Média	51,5	58,3	48,5	41,7
Szórólap, plakát	44,3	47,1	55,7	52,9
Egyetemi nyílt nap	17,6	35,7	82,4	64,3

Jelmagyarázat: G: gimnázium; SZ: szakközépiskola

Jelentkezés az intézményekbe

A döntést befolyásoló tényezők és a tájékozódási helyek után a konkrét jelentkezési helyekre kérdeztünk rá. A kitöltés során a 11., de még a 12. évfolyamon is nehézségeket okozott a konkrét jelentkezésre (intézmény, szak) vonatkozó kérdések megválaszolása.

A gimnazista tanulók 76 százaléka írt be első helyen intézményt és szakot, a második helyet már csak 55,8 százalékuk tudta kitölteni, a harmadik helyet még kevesebben: 39,4 százalékuk. A szakközépiskolában ez az arány alacsonyabb. A továbbtanulók közül 68,9 százalékuk jelölt meg első helyen egy intézményt és szakot, a második helyet már csak 30 százalék, a harmadik helyet 16,7 százalék töltötte ki. Hipotézisünk szerint a felvételizők kihasználják a Felvételi Jelentkezési Lap előnyeit, átlagosan három helyre jelentkeznek.

A gimnáziumi tanulók egynegyede társadalomtudományi karokat választott első helyen, körülbelül egyharmaduk a műszaki, természettudományi, orvosi karokat jelölte. A szakközépiskolások esetében körülbelül a tanulók egyharmada a társadalomtudomány területéhez tartozó képzésben szeretne részt venni. A második legnépszerűbb kar ezen iskolatípusban a műszaki kar, ezt követi a természettudomány. Körülbelül 10 százalékuk jelölte meg első helyen az orvosi, közgazdaságtudományi és az egyéb kategóriába eső képzéseket (7. táblázat). Ezeket az eredményeket összehasonlítva az országos jelentkezésekkel (Fábri, 2010) azt látjuk, hogy míg ott a gazdaságtudomány áll az első helyen, ez a gimnáziumi mintánk esetében csupán az ötödik legnépszerűbb választás. A szakközépiskolásoknál ez a képzésfajta az egyik legkevésbé választott karok közé tartozik.

A kitöltési arányt tekintve azonban ebben a feltételezésünkben nem lehetünk biztosak, mert lehetséges, hogy nem döntötték el még, hogy milyen képzést választanak.

A megadott jelentkezéseket csoportosítottuk, hogy milyen karhoz tartozik az intézmény vagy szak, illetve megnéztük, hogy melyek a legnépszerűbb intézmények, és melyik városban szeretnének továbbtanulni a felvételizők. Ezeknél az elemzéseknél az első helyen megjelölt helyet vesszük figyelembe, mert ebből kaphatunk pontosabb képet a jelentkezők irányultságáról. A karok csoportosítását a szakirodalomból vettük át az összevethetőség érdekében (Liskó, 2003; Fábri, 2010).

7. táblázat. Az első helyen megjelölt karok eloszlása

	Gimnázium	Szakközépiskola
Társadalomtudomány (jog, bölcsészet)	25,7	35,6
Természettudomány	11,9	10,0
Orvosi	12,8	3,3
Műszaki kar	11,9	12,2
Közgazdaságtudomány	8,6	2,2
Egyéb	8,9	5,6
Nincs adat	20,2	31,1

A többi kar esetén is eltérés van mintánk és az országos jelentkezések száma között, de az elmondható, hogy a szegedi gimnazisták esetén is ugyanaz az öt legnépszerűbb kar, mint az országos adatok szerint, csupán a népszerűségi sorrendben vannak eltérések.

A jelentkezők száma szerint 2010-ben a legnépszerűbb egyetemek, sorrendben: (1) Eötvös Loránd Tudományegyetem, (2) Debreceni Egyetem, (3) Szegedi Tudományegyetem, (4) Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, (5) Budapesti Corvinus Egyetem (HVG, 2010). A legnépszerűbb intézmény a mintánkban szereplő gimnazisták között a Szegedi Tudományegyetem, a tanulók 49,8 százaléka választotta első helyen, a szakközépiskolások szintén hasonló

arányban jelölték meg. A legtöbbet jelölt intézmények között szerepelnek a budapesti egyetemek, bár ezeket kevesebben választották, és főként inkább a gimnazisták jelölték meg első helyen (8. táblázat). A második legnépszerűbb a gimnazista tanulók körében a budapesti egyetemek közül a legtöbbet választott Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, míg a szakközépiskolásoknál az Eötvös Loránd Tudományegyetem. A tanulók a legnépszerűbb intézmények kínálatából választanak szakokat.

Ebből is látszik, hogy a tanulók majdnem fele Szegeden szeretne továbbtanulni, és a gimnazisták esetében csak egynegyedük jelentkezik budapesti felsőoktatási intézménybe, míg vannak, akik külföldi egyetemet részesítenek előnyben. A szakközépiskolában a Szegeden továbbtanulók aránya hasonló, Budapestre csak 7,8 százalékuk jelentkezett, náluk még a külföldi intézmények nem jelennek meg célként (9. táblázat). A minta specifikussága miatt nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a Szegedi Tudományegyetemet mint a legközelebbi és legnagyobb intézményt választotta a megkérdezettek döntő többsége.

8. táblázat. Az első helyen legtöbbet megjelölt intézmények megoszlása.

	<i>Gimnázium</i>	<i>Szakközépiskola</i>
SZTE	49,8	52,2
BME	11,0	2,2
Corvinus	4,9	–
ELTE	3,7	3,3
BGF	1,2	1,1
BMF	0,6	–
Egyéb	8,6	10,0
Nincs adat	20,2	31,1

9. táblázat. Az első helyen megjelölt intézmények területi elhelyezkedésének eloszlása

	<i>Gimnázium</i>	<i>Szakközépiskola</i>
Szeged	49,8	52,2
Budapest	25,1	7,8
Külföld	2,4	–
Kecskemét	0,6	–
Egyéb	1,8	8,9
Nincs adat	20,2	31,1

Jövőre vonatkozó nézetek, elképzelések

A vizsgálat céljainak eléréséhez fontosnak tartottuk feltérképezni a tanulók jövőre vonatkozó nézeteit, elképzeléseit. Az egyik ilyen jövővel kapcsolatos kérdés: Mennyire tartják fontosnak, hogy a későbbiekben egyetemen vagy főiskolán jó eredményt érjenek el? Ezt szintén egy ötfokú Likert-skálán kellett értékelniük a tanulóknak. A gimnazisták 43,4 százaléka inkább fontosnak, 49,8 százalékuk nagyon fontosnak ítélte ezt. A szakközépiskolások is hasonlóan vélekednek, 40 százalékuk inkább fontosnak, 51,1 százalékuk nagyon fontosnak tartotta, hogy a későbbiekben is jó eredményt nyújtsanak. Mindkét iskolatípusban a tanulók körülbelül 90 százaléka szeretne a felsőoktatásban is magas szintű teljesítményt elérni.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a tanulók miként képzelik el az ideális egyetemet, és mit várnak a jövőben megszerezhető diplomájuktól. Az ideális egyetemmel és jövőbeli diplomával foglalkozó kérdéseknél az általunk megadott szempontokat szintén ötfokú Likert-skálán kellett értékelniük a tanulóknak, attól függően, hogy számukra mennyire fontos az adott kategória. Az ideális egyetemmel kapcsolatos szempontokat a 10. táblázat szemlélteti.

10. táblázat. Az ideális egyetemmel kapcsolatos elképzelések, az egyes szempontok átlaga és szórása

	Gimnázium		Szakközépiskola	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Jól képzett tanárok	4,74	0,55	4,72	0,68
Ösztöndíj, pályázati lehetőségek	4,21	1,29	3,93	1,48
Korszerű technikai eszközök	4,13	0,70	4,09	0,75
Közösségi programok	4,05	0,921	3,98	1,02
Otthonos hangulat	3,93	0,91	3,98	1,04
Barátságos, modern épület	3,81	0,86	3,94	0,94
Kollégiumi ellátás	3,24	1,33	3,20	1,37

Körülbelül a gimnazista tanulók fele értékelte inkább fontosnak a barátságos, modern épületet, a korszerű technikai eszközöket, az otthonos hangulatot, a közösségi programok meglétét. A szakközépiskolásoknál a tanulók fele szintén hasonló jellemzőket talált inkább fontosnak. A gimnáziumba járók 77,7 százalékának nagyon fontos, hogy az ideális egyetemen jól képzett tanárok tanítsanak. A szakközépiskolások hasonlóan vélekedtek, 78,9 százalékuk szintén nagyon fontosnak ítélte ezt a jellemzőt. Az ösztöndíjakat, pályázati lehetőségeket a gimnazisták 54,7 százaléka ítélte nagyon fontosnak, a szakközépiskolások 44,4 százaléka tartotta fontosnak – bár ennél a jellemzőnél nagy volt a szórás, a vélemények megoszlottak. A két iskolatípusba járók elképzeléseiben hasonlóan jelenik meg az ideális egyetem: felkészült tanárok oktatnak, lehetőség nyílik ösztöndíjra és pályázatokra, és közösségi programok széles köre várja az egyetemistákat. A legkevésbé fontos szempont a gimnazisták és a szakközépiskolások számára a kollégiumi ellátás, ezt átlagban közömbösnek ítélték a tanulók. Ennek hátterében az állhat, hogy a Szegeden tanulók valószínűleg a városban vagy a közelében laknak, így erre a szolgáltatásra nincs szükségük. A Szegedre jelentkezők többsége ítélte ezt a szempontot kevésbé fontosnak vagy közömbösnek, viszont akik más városokba jelentkeznek, inkább fontosnak tartják, mert valószínűleg szükségük lesz kollégiumi ellátásra (11. táblázat).

11. táblázat. A kollégiumi ellátás fontosságának eloszlása a jelentkezés helyét figyelembe véve

	egyéb	Szeged
egyáltalán nem fontos	8,7	21,0
inkább nem fontos	6,3	11,9
közömbös	22,7	29,5
inkább fontos	38,2	22,4
nagyon fontos	22,2	14,3
nincs adat	1,9	1,0

A diplomával kapcsolatos elvárások szempontjai esetében (12. táblázat) 4 körüliek az átlagok, viszont a szórások magasak, tehát az egyes jellemzőket eltérően ítélték meg a tanulók. A diákok a diplomájuktól elvárják, hogy számos elhelyezkedési lehetőséget és ezzel együtt jó keresetet és karrierlehetőséget is nyújtson számukra. A megszerzett diploma legyen értékálló, adjon minőségi tudást és általános műveltséget. A hazai és a nemzetközi elismertség a többi szemponthoz képest kevésbé hangsúlyosan jelenik meg, de azért a tanulók mindkét iskolatípusban inkább fontosnak tartják ezt az elvárást.

12. táblázat. A diplomával kapcsolatos elvárások szempontjainak átlaga és szórása

	Gimnázium		Szakközépiskola	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Számos elhelyezkedési lehetőség	4,58	0,67	4,49	0,89
Diploma mögötti tudás	4,57	0,72	4,48	0,79
Jó kereseti lehetőség	4,43	0,76	4,40	0,74
Értékállóság	4,43	0,75	4,38	0,80
Karrierlehetősége	4,39	0,78	4,39	0,83
Általános műveltség	4,31	0,85	4,39	0,80
Hazai és nemzetközi elismertség	4,21	0,88	3,99	0,98

A jelentkezést befolyásoló háttértényezők

1. A döntést befolyásoló tényezők közti kapcsolat

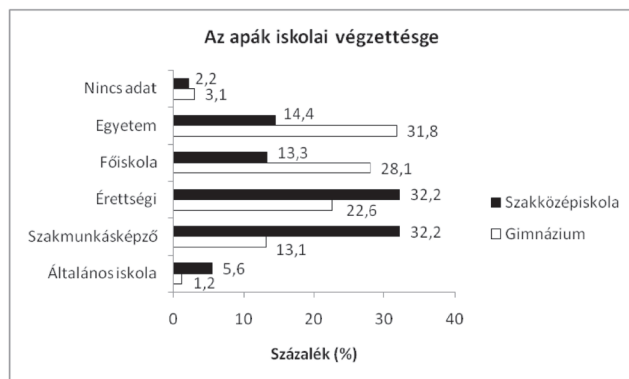
Gábor és Szemerszkihez (2006) hasonlóan az intézményválasztás szempontjait faktoranalízissel csoportokba soroltuk iskolatípusok szerint. A gimnázium esetében a négy faktor közül az elsőbe azok a tényezők kerültek, amelyek a jövőbeni munka- és kereseti lehetőségekre és korábbi jelentkezésekre vonatkoznak. A második csoportba a szülők, a tanárok és a barátok véleményének fontossága került, a harmadikba azok a tényezők, melyek az intézmény presztízsére vonatkoznak. A lakhelytől való távolság és a saját érdeklődési terület a negyedik faktorba került. Így Gábor és Szemerszki (2006) négy faktorához képest hasonló számú faktort kaptunk, bár a kutatók több változót vontak be az elemzésbe. Hasonlóság a két eredmény között az is, hogy a szülők, tanárok és barátok véleménye, illetve az intézmény presztízsére vonatkozó egy faktorba kerültek.

A szakközépiskola esetében három faktor alakult ki. Az elsőbe a szülők, tanárok, barátok véleménye, a lakhelytől való távolság és az intézmény felszereltsége került. A második faktor a jövőbeli munkával kapcsolatos elvárásokat jelölő változókat tartalmazza. A saját érdeklődési terület, a korábbi felvételi ponthatár és az intézmény helye a rangsorban került a harmadik faktorban. A döntést befolyásoló változók közül az első faktorba kerültek az érzelmekre ható tényezők, a másodikba a jövőbeli lehetőséggel, a harmadikba a konkrét jelentkezéssel kapcsolatos befolyásoló erők. A gimnazistákhoz képest a szakközépiskolásokat mások véleménye jobban befolyásolja a szakok választásánál, akárcsak a lakhelytől való távolság, amely a gimnázium esetében a negyedik faktorba került. Vizsgálatunk alapján a két iskolatípust összehasonlítva elmondhatjuk, hogy a gimnáziumba járók számára a jövőbeli munka, a megélhetés játssza a legnagyobb szerepet a szak választásában, míg a szakközépiskolások inkább érzelmi alapon döntenek.

2 A háttérváltozók magyarázó ereje

Feltételeztük, hogy a tanulók továbbtanulási elképzelései összefüggnek a szülők iskolai végzettségével. A gimnáziumba járók esetében az apa és az anya iskolai végzettségével gyengén, de szignifikánsan összefügg a tervezett iskolai végzettség ($r_{\text{apa}}=0,173$ és $r_{\text{anya}}=0,150$), a szakközépiskolásoknál nem találtunk ilyen kapcsolatot a változók között. Ez a hipotézisünk is csak részben igazolódott, csak a gimnazistáknál van összefüggés, de ott sem szoros.

A szakirodalom szerint a gimnazisták szülei magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek a szakközépiskolásokéihoz képest. Mivel a tervezett iskolai végzettség mintánk esetén szorosabban összefügg az apák iskolai végzettségével, ezért mi is az apák iskolai végzettségének eloszlását néztük meg iskolatípusonként (3. ábra). A gimnazistáknál az apák 82,5 százaléka rendelkezik érettségivel vagy annál magasabb iskolai végzettséggel, a szakközépiskolásoknál ez 59,9 százalék. Ez a különbség már jelentősnek mondható. Míg a gimnáziumba járók édesapja főként egyetemi végzettséggel rendelkezik, addig a szakközépiskolásoké érettségivel.

3. ábra. Az apák iskolai végzettségének eloszlása iskolatípusonként

Lannert (2003) vizsgálatához hasonlóan regressziós elemzést végeztünk arra vonatkozóan, hogy milyen tényezők befolyásolhatják a tervezett iskolai végzettséget. A bevont változók és a tervezett iskolai végzettség közötti összefüggéseket a 13. táblázat tartalmazza. A változókkal alacsony mértékben, de szignifikánsan korrelál a tervezett iskolai végzettség. A megmagyarázott variancia (14. táblázat) is alacsony értéket (10,4 százalék) mutat, azaz az általunk bevont változók kevésbé magyarázzák azt, hogy mi befolyásolja a mintánkban szereplő tanulók döntéseit a tervezett iskolai végzettséggel kapcsolatban.

13. táblázat. A tervezett iskolai végzettség és néhány változó közötti összefüggés

	Tervezett iskolai végzettség
Irodalom jegy	0,131
Nyelvtan jegy	0,171
Matekjegy	0,244
Átlag	0,137
Apa legmagasabb iskolai végzettsége	0,221
Anya legmagasabb iskolai végzettsége	0,184

14. táblázat. A változók megmagyarázott varianciája

	$r^2\beta$
Irodalom jegy	(-0,44)
Nyelvtan jegy	(1,85)
Matekjegy	4,58
Átlag	(0,06)
Apa legmagasabb iskolai végzettsége	3,40
Anya legmagasabb iskolai végzettsége	(0,93)

Az előző regressziós elemzésből kiindulva kialakítottunk egy három változóból álló modellt. Az elemzésbe bevontuk az apa legmagasabb iskolai végzettségét, mert az előző modellben is szignifikáns magyarázó erővel bírt. Az „ambiciózus tanuló” kategória több változót is magába foglal, így az átlagot is, ebből a megfontolásból kihagytuk a modellből a jegyeket. Az, hogy egy tanuló mennyire szeret iskolába járni, meghatározhatja, hogy a későbbiekben milyen magas iskolai végzettséget szeretne. Ezek a változók a tervezett iskolai végzettség varianciájának 13 százalékát magyarázzák (16. táblázat). Az iskolába járás szeretetének hatása nem szignifikáns, a másik két változóé viszont igen. A modelltől kiderül, hogy a legnagyobb magyarázó erővel az bír, ha egy tanuló ambiciózus, vagyis minél inkább ambiciózus a diák, annál inkább valószínű, hogy magasabb iskolai végzettséget tervez elérni.

15. táblázat. A tervezett iskolai végzettség összefüggése néhány változóval

	Tervezett iskolai végzettség
Apa legmagasabb iskolai végzettsége	0,22
Mennyire ambiciózus a tanuló?	0,31
Mennyire szeret iskolába járni?	0,15

16. táblázat. A változók megmagyarázott varianciája II.

	$r^2\beta$
Apa legmagasabb iskolai végzettsége	3,61
Mennyire ambiciózus a tanuló?	8,32
Mennyire szeret iskolába járni?	(1,08)

Összefoglalás

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy milyen tényezők befolyásolják a középiskolások továbbtanulási szándékaikat, illetve milyen elképzeléseik, elvárásaik vannak a felsőoktatással kapcsolatban. Elsősorban a gimnazistákra koncentráltunk, hiszen a felsőoktatásba bekerülők nagyobb részét ők alkotják, de viszonyításképp szakközépiskolásokat is megkérdeztünk a témában.

A szakok megjelölésénél a saját érdeklődésük befolyásolja leginkább a tanulói döntéseket. 11. és 12. évfolyamon a tájékozódás elsődleges forrása eltérő: míg a fiatalabbak inkább az internetet használják, hogy további információhoz jussanak, addig a végzősök több tömegkommunikációs csatornát is igénybe vesznek, de számukra is az internet, a www.felvi.hu és a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató az, ami elsődleges információforrásként megjelenik. A 12. évfolyamos tanulók többsége egyetemi nyílt napon is részt

vesz, ami alsóbb évfolyamokon csak kismértékben jellemző, tehát leginkább közvetlenül a jelentkezés előtt ismerkednek meg személyesen is választott intézményeikkel.

Sok esetben gondot okozott a tanulóknak pontos jelentkezésük ismertetése, különösen 11. évfolyamon, ami azt mutatja, hogy a döntések konkretizálását sokan a legvégsőig kitolják, valamint utalhat arra is, hogy a lehető legtovább halogatják a részletes tájékozódást a kínálatot illetően. A tanulók lakóhelyükhöz közeli intézményeket választanak, a mintában szereplő diákok a Szegedi Tudományegyetem egyes karain induló képzéseket jelölték meg első helyen. A szakirodalom alapján (*Liskó*, 2003; *Fábri*, 2009) mi is megnéztük, melyek voltak a legnépszerűbb karok. Az országos jelentkezésekhez hasonlóan a szegedi gimnazisták között is a legnépszerűbbek a társadalomtudományi (jog, bölcsészet), közgazdaságtudományi és műszaki karon lévő szakok, ezeket a képzéseket jelölik meg első helyen.

A gimnazista diákok többségének előzetes célja, hogy mesterszintű diplomát szerezzen, de voltak olyanok is, akik a doktori fokozatig szeretnének eljutni. A szakközépiskolások többsége valamilyen felsőfokú szakképzést, illetve BA diplomát szeretne megszerezni. A tanuló jövőbeli tervekről való elképzelése alacsonyan, de szignifikánsan függ össze a szülők iskolai végzettségével. Az alacsony összefüggés magyarázata lehet Mare (1981, idézi *Lannert*, 2003b) szerint, hogy a magasabb tanulmányokat folytató tanulók már egy erősen szelektált csoport, ezért a család hatása is nehezen érhető tetten.

Az ideális egyetemet a megkérdezett tanulók szerint jól képzett, felkészült oktatók, több ösztöndíj- és pályázati lehetőség, közösségi programok jellemzik. A jövőben megszerezhető diplomával szemben magas elvárásokat támasztottak.

Tanulmányunk célja az volt, hogy képet kapjunk a szegedi gimnazisták továbbtanulási szokásairól, ezeket összevessük a helyi szakközépiskolások szokásaival, valamint országos és nemzetközi vizsgálatokkal. Alapvető különbségek nem mutatkoztak az országos mintával történő összevetés során, az apró eltérések a minta specifikusságából adódóan jelentek meg.

Az iskolában eltöltött idő meghosszabbodása, a magasabb iskolai végzettséget igénylő munkák elszaporodása, a felsőoktatás és a munkaerőpiac egyre szorosabb együttműködésének igénye még fontosabbá tette a pályaválasztás kérdésével való foglalkozást, a pályaaorientációs szokások felmérését, figyelembe vételét (*Imre*, 2010). Nem elég csupán az egyik vagy másik oldal igényét figyelembe venni, szükséges a tanulói és munkaerőpiaci igényeket is felmérni, és igyekezni ezeket összehangolni a sikeres és hatékony együttműködés jegyében.

Irodalomjegyzék

- Fábi György és Roberts Éva (2004): Motivációk a továbbtanulásban. In: uők (szerk.): *Egyetemek a mérlegen*. OFI, Budapest. 40–51.
- Fábi István (2009): A hazai felsőoktatás legnépszerűbb szakjai 2009-ben. A felsőoktatási jelentkezés tendenciái. *Felsőoktatási Műhely*, 3. 2. sz. 59–72.
- Gábor Kálmán és Szemerszki Marianna (2006): BSc-hallgatók 2005/2006. In: Gábor Kálmán (szerk.): *A kétciklusú képzés kezdetei*. Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest. 41–84.
- HVG (2010): *Diploma 2011 különszám*. HVG Online Zrt., Budapest.
- Imre Anna és Györgyi Zoltán (2006): Az oktatási rendszer és a tanulói továbbhaladás. In: Halász Gábor és Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest. 134–195.
- Lannert Judit (2003a): A középiskolák közötti különbségek a felvételik tükrében és az erre ható tényezők. *Educatio*, 11. 2. sz. 187–208.
- Lannert Judit (2003b): A továbbtanulási aspirációk társadalmi meghatározottsága. In: uő (szerk.): *Hogyan tovább? Pályaválasztási elképzelések Magyarországon*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.
- Liskó Ilona (2003): Továbbtanulási ambíciók és esélyek. *Educatio*, 11. 2. sz. 225–235.
- Madarász Tibor és Takács Tamara (2005): A debreceni középiskolások továbbtanulási tervei. In: Pusztai Gabriella (szerk.): *Régió és Oktatás, Európai dimenzióban*. Doktoranduszok Kiss Árpád Egyesülete, Debrecen.
- OECD (2010): *Highlights from Education at a Glance 2010*. OECD, Paris. 2010. október 24-i megtekintés, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/fulltext/9610061e.pdf?expires=1287915248&id=0000&accname=guest&checksum=E01F7F859EF856CBE7D8A13351A4796E>
- Róbert Péter (2000): Bővülő felsőoktatás: ki jut be? *Educatio*, 8. 1. sz. 79–94.
- Sz. n. (2009): A jelentkezők 74 százaléka felvételt nyert felsőoktatásba. 2010. május 3-i megtekintés, Felvi.hu. http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok/jelentkezo_es_felvettek/gyorselemzes2_felvettek?itemNo=1
- Takács Viola (2000): A szülők iskolai végzettsége és gyermekeik iskolázási terve. *Iskolakultúra*, 10. 8. sz., 14–33.